

ЗНАЧУЩІСТЬ КОМПОНЕНТІВ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФЕХТУВАЛЬНИКІВ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ БАГАТОРІЧНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Ольга Задорожна, Мар'ян Пітин
Львівський державний університет фізичної культури

Аннотация

В статье рассмотрены содержание и структура теоретической подготовки фехтовальщиков как важного фактора роста спортивного мастерства. Сделана попытка определить значимость компонентов теоретической подготовки фехтовальщиков на разных этапах многолетней подготовки. Установлено, что в процессе многолетнего усовершенствования общих теоретических знаний от среднего к высокому уровню.

Annotation

This article is focused on the questions of the structure and content of the theoretical training in fencing as an important factor of sportsman's improvement. There was made an attempt to determine the importance of the components of theoretical training of fencers at various stages of long-term training system. It was established that during long-term training system there is a gradual increase in the importance of the formation of general theoretical knowledge from medium to high level.

Постановка проблеми. Багаторічна підготовка спортсменів включає такі сторони як технічна, тактична, фізична, психологічна та інтегральна [3]. Зазначається [2], що вдосконалення різних сторін підготовленості спортсмена передбачає оволодіння знаннями з теорії обраного виду спорту та їх реалізацію на практиці.

Фехтування є специфічним видом спортивного одноборства, в якому кожна дія спортсменів є наслідком складної аналітичної діяльності в умовах лімітованого часу і простору. При цьому результативність змагальної боротьби залежить не лише від високої технічної майстерності спортсменів, а й від раціональної інтелектуальної діяльності. Одним із засобів розвитку інтелектуальних здібностей спортсменів фахівці [4, 5] вважають теоретичну підготовку, яка сприяє розвитку мислення та загальної культури особистості, створюючи передумови для реалізації власного потенціалу у спортивній діяльності на різних етапах багаторічного удосконалення [1, 4, 6]. Також у сучасних дослідженнях у фехтуванні відсутні напрями пов'язані з теоретичною підготовкою спортсменів [2, 7, 8].

Аналіз останніх досліджень та публікацій вказав на широке представлення робіт, в яких

розглядаються окремі аспекти техніко-тактичної підготовки у фехтуванні (Аркадьєв В.А., 1969; Войтов В. Г., 2004; Тышлер Д. А., 2006; Кабанова И. А., 2007; Шевчук О., 2008; Тышлер Е. Г., 2010), вдосконалення загальної та спеціальної фізичної підготовленості (Бусол В.А., 1978; Шуберт В.С., 2009; Линець М.М, Хохла А.І., 2010), психічної підготовки (Тышлер Д.А., Мидлер М.П., 1966; Келлер В.С., 1970; Турецький Б.В., 1982; Родіонов А.В., 1983). Разом з тим, слід відзначити, що теоретична підготовка фехтувальників розглядається в значно меншому обсязі, ніж інші компоненти системи підготовки спортсменів (Тышлер Д.А., Королева А.П., 1997).

Таким чином, у сьогоdnішніх умовах актуальними є питання формування достатнього рівня теоретичних знань, особливо з обраного виду спорту, як важливого чинника зростання спортивної майстерності.

Метою дослідження є визначення значущості структури та змісту теоретичних знань фехтувальників на різних етапах багаторічної підготовки.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати структуру і зміст теоретичної підготовки фехтувальників.
2. Встановити значущість формування блоків теоретичних

знань на різних етапах багаторічної підготовки фехтувальників.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, документальний метод, метод експертної оцінки, методи математичної статистики.

Результати дослідження. Аналіз наукових та науково-методичних праць [1, 3, 5, 6] дозволив визначити та доповнити структуру та зміст окремих складових теоретичної підготовки фехтувальників. Зокрема, було виділено наступні блоки знань:

• *Історія зародження і розвитку фехтування.* До даного блоку теоретичних знань нами віднесено розділи: зародження фехтування, фехтування в СРСР, фехтування у світі та в Україні, фехтування на Олімпійських іграх, відомі статистичні дані у фехтуванні.

Даний блок теоретичних знань сприяє формуванню у спортсменів уявлення про фехтування як історично сформовану систему володіння холодною зброєю, засіб військової підготовки та індивідуального виховання. У ньому висвітлюється виникнення та сутність середньовічних фехтувальних шкіл, історія розвитку фехтування як навчально-педагогічної дисципліни; інформація про перших російських вчителів, які сформували основи вітчизняної системи навчання фехтування; дані про перші офіційні змагання в СРСР та Україні, чемпіонати, міжнародні зустрічі; відомості про мережу дитячих спортивних шкіл, перші правила змагань, посібники та підручники з фехтування; інформація, пов'язана з виходом радянських фехтувальників на міжнародну арену, участю в олімпійських іграх та чемпіонатах світу; дані про відомих вітчизняних та зарубіжних фехтувальників, кращих тренерів [1, 2, 5].

Отже, відомості з розділу історії фехтування дозволяють спорт-

сменам орієнтуватися в оцінках процесів його формування, краще розуміти сьогодення та передбачати напрямки розвитку фехтувального спорту як виду суспільно-континентальної діяльності людини.

• *Змагальна діяльність фехтувальників.* Даний блок знань включає такі розділи: правила та суддівство змагань, особливості систем проведення змагань, програма національних та міжнародних змагань, стилі ведення бою.

Даний блок теоретичних знань передбачає набуття та подальше вдосконалення знань про правила змагань, зокрема способи оцінки результативності дій спортсмена, що відносяться до поведінки і дотримання норм взаємовідносин між учасниками (спортсменами та судьями), контролю особистого спорядження та зброї. Особливе значення має інформація про особливості змагань різного рівня та систем їх проведення, про основних суперників та найбільш результативні способи ведення поєдинків з фехтувальниками різного стилю [6].

Таким чином, оволодіння цим розділом теоретичних знань сприятиме підготовці спортсменів до екстремальних умов змагань.

• *Техніка і тактика фехтування.* До даного блоку теоретичних знань нами віднесено розділи: Значення техніки і тактики у спорті, взаємозв'язок техніки і тактики у фехтуванні, різновиди технічних дій фехтувальника, основи тактики ведення бою у фехтуванні, сучасні тенденції розвитку техніки і тактики фехтування.

Важливу роль у навчально-тренувальному процесі відіграє інформація щодо техніки виконання прийомів, доцільності їх використання у поєдинку, співвідношення між окремими технічними елементами тощо. Вдосконалення спортивної майстерності передбачає розширення спектру знань щодо бойового арсеналу дій та

особливостей його застосування з різними суперниками та у різні моменти поєдинку. Таким чином, чим більшим запасом знань про технічні прийоми та їх раціональне використання у процесі бою володіє спортсмен, тим відносно легше відбувається навчання та подальше самостійне вдосконалення. При цьому формування тактичного мислення фехтувальника відбувається на основі створення уявлення про технічний елемент та подальше поглиблення знань про нього [1, 6].

Отже, знання про техніку і тактику є цілісною системою, яка охоплює глибоке розуміння фехтувального поєдинку [5].

• *Основи теорії і методики підготовки спортсменів.* До даного блоку теоретичних знань нами віднесено розділи: компоненти підготовленості фехтувальника та їх особливості, тренувальні та змагальні навантаження у фехтуванні, техніка безпеки та профілактика травматизму у фехтуванні.

Для розвитку самостійності та ініціативності у прийнятті рішень щодо окремих ланок вдосконалення власної майстерності спортсмен повинен володіти достатнім рівнем знань про засоби і методи функціональної підготовки, особливості компонентів підготовленості фехтувальників, ефекти тренувальних та змагальних навантажень.

Отже, досягнення достатнього рівня знань щодо основ теорії та методики підготовки спортсменів стимулюватиме прискорення накопичення та систематизації рухового та тактичного досвіду у процесі тренувань, сприяючи удосконаленню різних компонентів підготовки спортсменів [1, 6].

• *Олімпізм.* Даний блок знань включає такі розділи: Олімпійські ігри Стародавньої Греції (зародження, види змагань, ритуали і церемонії, підготовка та учас-

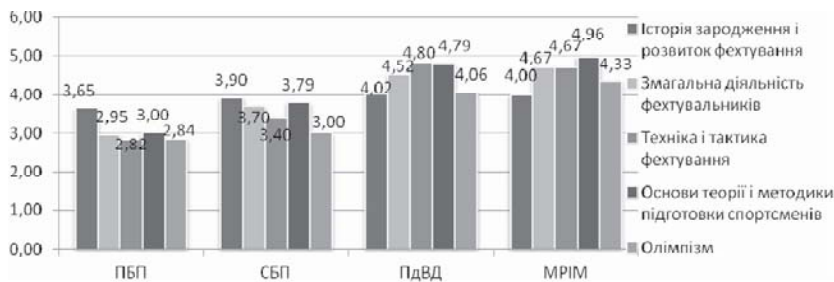

Рис. 1. Значущість компонентів теоретичної підготовки фехтувальників на різних етапах багаторічного удосконалення.

ники.), Міжнародна олімпійська система (концепція Олімпізму, МОК, НОК, МСФ, олімпійські символи та церемонії), сучасний Олімпійський рух та Україна (відродження Олімпійських ігор, програма, організація і проведення Ігор Олімпіад, відомі закордонні спортсмени та діячі, українські атлети на олімпійській арені в складі збірної команди СРСР, національні команди України на Олімпійських іграх за часів незалежності), Проблеми у сучасному олімпійському спорті (професіоналізація, комерціалізація, вживання допінгів, місце жіночого спорту в стратегії олімпійської підготовки, олімпійський спорт і політика, олімпійський спорт та охорона довкілля, місце спортсмена в олімпійському спорті, поняття «Fair Play»).

Включення у структуру теоретичної підготовки знань з Олімпізму сприятиме вихованню високоморальної, всебічно розвинутої особистості, формуванню гуманістичного способу життя та специфічного світогляду.

Дані блоки теоретичних знань було внесено до спеціально розроблених бланків. У межах експертної оцінки було залучено 8 тренерів з фехтування, середній стаж професійної діяльності яких складав 20 років. Зміст проведення експертної оцінки полягав у визначенні значущості формування знань з теорії обраного виду спорту та Олімпізму у фехтувальників

на різних етапах багаторічної підготовки. Значущість визначалася за п'ятибальною шкалою.

Встановлено, що окремі блоки теоретичних знань мають відмінності у значущості впливу на зростання спортивної майстерності фехтувальників на різних етапах багаторічної підготовки. Отримані значення важливості формування розділів теоретичних знань дають змогу простежити зміну значущості компонентів теоретичної підготовки у відповідності до окремих етапів багаторічного удосконалення фехтувальників (рис. 1).

Так, на етапі попередньої базової підготовки (ПБП) найбільшу значущість – рівень вище середнього мають знання з історії зародження і розвитку фехтування (3,65 бали). Важливість формування інших блоків знань знаходиться в межах середнього рівня (від 2,84 до 3,00 балів).

На етапі спеціалізованої базової підготовки (СБП) спостерігається зростання значущості майже всіх блоків знань до рівня вище середнього (від 3,4 до 3,9 бали) за винятком знань з Олімпізму, значущість яких знаходиться в межах середнього рівня (3,0 бали).

На етапі підготовки до вищих досягнень (ПдВД) рівень значущості компонентів теоретичної підготовки продовжує зростати, однак, нерівномірно. Зокрема, важливість знань з основ теорії і методики підготовки спортсменів, техніки, тактики та змагальної діяльності у фехтуванні підвищується до високого рівня (від 4,52 до 4,8 бали). Порівняно меншою на даному етапі є значущість знань з історії зародження і розвитку фехтування та Олімпізму рівень вище середнього (4,02 та 4,06 бали відповідно).

На етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей (МРІМ) значущість майже усіх блоків знань зростає у межах високого рівня (від 4,33 до 4,96 бали), окрім блоку історії зародження і розвитку фехтування, значущість якого залишається стабільною у межах рівня вище середнього (4,0 бали).

Систематизація отриманих результатів дозволяє простежити динаміку зміни узагальненого рівня значущості теоретичних знань

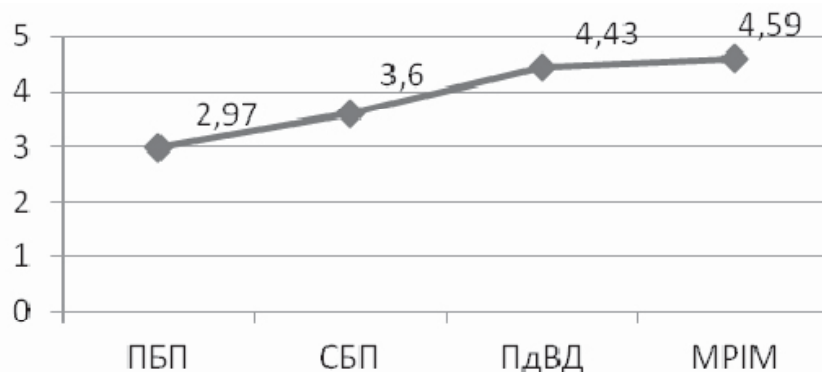

Рис. 2. Узагальнений рівень значущості теоретичних знань фехтувальників на різних етапах багаторічної підготовки.

фехтувальників на різних етапах багаторічної підготовки (Рис. 2).

Отже, у процесі багаторічного удосконалення спостерігається поступове збільшення важливості формування загальних теоретичних знань: від середнього рівня на етапі попередньої базової підготовки (2,97 бали) до рівня вище середнього на етапі спеціалізованої базової підготовки (3,6 бали). На етапах підготовки до вищих досягнень та максимальної реалізації індивідуальних можливостей рівень значущості зростає до високого (4,43 та 4,59 бали відповідно).

Висновки. Структура теоретичної підготовки фехтувальників повинна включати такі базові компоненти: історія зародження і розвиток фехтування, змагальна діяльність фехтувальників, техніка і тактика фехтування, основи теорії і методики підготовки спортсменів, Олімпізм.

Значущість формування блоків теоретичних знань є різною на етапах багаторічної підготовки фехтувальників. Етап попередньої базової підготовки вирізняється найбільшою значущістю (рівень вище середнього) знань з історії зародження і розвитку фехтування, важливість формування інших блоків знань знаходиться в межах середнього рівня; спеціалізованої базової підготовки – зростанням значущості практично всіх блоків знань до рівня вище середнього за винятком знань з Олімпізму, значущість яких знаходиться в межах

середнього рівня; підготовки до вищих досягнень – зростанням до високого рівня значущості знань з основ теорії і методики підготовки спортсменів, техніки, тактики та змагальної діяльності у фехтуванні, меншою на даному етапі є значущість знань з історії зародження і розвитку фехтування та Олімпізму (рівень вище середнього); максимальної реалізації індивідуальних можливостей – зростанням значущості майже всіх блоків знань у межах високого рівня, окрім блоку щодо історії зародження і розвитку фехтування, значущість якого залишається стабільною у межах рівня вище середнього.

У процесі багаторічного удосконалення спостерігається поступове збільшення важливості формування загальних теоретичних знань: від середнього рівня до високого (з 2,97 до 4,59 бала).

Перспективи подальших досліджень передбачають визначення освіченості спортсменів-фехтувальників на різних етапах багаторічної підготовки та співставлення з вказаним експертами необхідним рівнем знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусол В. А. Фехтування. Навчальна програма для ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ / Бусол В. А. – К., 2011. – 43 с.
2. Задорожна О. Теоретична підготовка фехтувальників: стан та перспективи наукових досліджень / Задорожна Ольга //

Спорт та сучасне суспільство: матеріал. V студ. наук. конф. – К.: Інтер-Сервіс, 2012. – С. 12-15.

3. Келлер В.С. Теоретико-методические основы подготовки спортсменов. / Келлер В.С., Платонов В. Н. – Львов: УСА, 1993. – 270 с.
4. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: [учеб. для студ. ВУЗов физ. восп. и спорта] / В. Н. Платонов. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
5. Турецкий Б.В. Обучение фехтованию / Б.В. Турецкий. – М.: Академ. проект, 2007. – 124 с.
6. Тышлер Д.А. Программирование тактических знаний в системе многолетней подготовки фехтовальщиков / Д.А. Тышлер, Л.Г. Рыжкова // Теория и практика физ. культуры: тренер: журнал в журнале. – 2006. – № 4. – С. 28-31.
7. Тышлер Д. А. Спортивное фехтование: учебник для вузов физ. культуры / Ред. Тышлер Д.А. – М.: ФОН, 1997. – 389 с.
8. Тышлер Е.Г. Теоретические и методические предпосылки освоения терминологии спортивного фехтования / Тышлер Екатерина Геннадьевна // Теория и практика прикладных и экстремальных видов спорта. – 2010. – № 4. – С. 12-15.

